

притаманною їм ідіоматичністю. І це добре розуміє А. Содомора. Так, у перекладі з Горация подибуємо «жовтоводний Тібр» і «жовтий Тібр», «тиху долину» і «затишну долину».

Зустрічається в А. Содомори і паронімічна атракція, коли слово оригіналу впливає на вибір українського відповідника з подібним звучанням, а часто з подібною денотативною і конотативною семантикою. Наприклад: *Nevesi* і месниче (Софокл, «Електра», 778), *garescunt* і рідшими робляться (Лукрецій, «Про природу речей», VI, 214). Добре вписуються в структуру перекладів неологізми, як **легкосонна** порода собак, рисаки **вихроногі**.

Можна назвати й багато інших знахідок перекладача, оптимальних вирішень практичних завдань перекладу. У першу чергу це стосується добору лексики. Йдеться про твори двохтисячолітньої давності, і сучасний читач повинен відчувати хронологічну дистанцію. Вміле відтворення лексики, пов'язаної з матеріальною і духовною культурою, соціальною і політичною сферами, а крім того, виразної антропоніміки і топоніміки настроює читача на історичну перспективу і відповідну ноту сприймання.

Характеристика перекладацького доробку А. Содомори буде неповною, якщо не згадати останній переклад «Моральних листів до Луцілія» Сенеки, який свідчить, що А. Содомори однаково під силу переклади і віршових, і прозових творів. Читача тішить добірна українська мова, якою віддано філософський стиль першотвору, афористичність висловлювань, фігуральність зворотів, побудованих на антитезі тощо. Ґрунтовна попередня стаття висвітлює світобачення

цього видатного письменника і філософа-мораліста, цільного представника Нової Стої.

Ми зупинилися тільки на деяких аспектах перекладів А. Содомори, але й вони дають уявлення про його перекладацький метод. Спеціально не торкалися ми тих питань, які неоднозначно вирішуються: про доцільність використання деяких діалектизмів та елементів просторічного стилю, демінутивів, яких нема у першотворі тощо. Вони не є визначальними у даному контексті. Підсумовуючи, зазначимо, що завдяки діяльності А. Содомори постали принципи перекладу творів античної літератури українською мовою і започатковано якісно новий етап в опануванні античної літератури. Досвід А. Содомори повинен бути узагальнений, слід теоретично обґрунтувати його перекладацькі засади, і то не на рівні окремих статей*, а в дисертаціях і монографіях. Оскільки ця стаття приурочена до ювілею, побажаємо А. Содомори творчих успіхів і традиційного многає літа.

Львів

*Див. важливіші статті, присвячені перекладам А. Содомори: Корж Н., Луцька Ф. Із глибини віків почуте слово. — Вітчизна, 1986, № 9, с. 158 — 161; Кобів Й. У. Багатооголося перекладацької музи. — Теория и практика перевода, 1987, № 14, с. 152 — 156; Пашина Л. В. Українські переклади Овідієвих «Метаморфоз» (І. Сердешний, Д. Николишин, А. Содомора). — Іноземна філологія, 1989, вип. 95, с. 127 — 135; Id. Римська поетична метафора і відтворення її українською мовою (на матеріалі перекладу А. Содомори поеми Овідія «Метаморфози»). — Іноземна філологія, 1990, вип. 99, с. 98 — 106.

НОВИЙ ПЕРЕКЛАД ШЕКСПІРОВИХ СОНЕТІВ

У видавництві «Мости» (Філадельфія, США) побачив світ ошатно виданий том «Вільям Шекспір. Сонети. З англійської переклав Остап Тарнавський». Видання двомовне: всі 154 сонети подано з паралельним англійським текстом. Вступне слово, що його написала дружина перекладача Марта Тарнавська, відомий поет, перекладач, літературознавець і бібліограф, заслуговує на те, щоб навести його тут повністю:

«Остап Тарнавський цікавився творчістю Шекспіра ще від молодих своїх років. Перша друкована його книжка — це була не збірка поезій чи оповідань, а зредагована ним багато ілюстрована книжечка-програма до першої української вистави «Гамлета» у Львівському оперному театрі 21 вересня

1943 року. Про цю прем'єру написав він пізніше і більшу документальну статтю, що була надрукована в журналі «Сучасність» («Гамлет» на українській сцені), «Сучасність», жовтень 1973, с. 68 — 94).

Сонети Шекспіра почав перекладати десь у пізніх 1950-х роках. Перші два переклади (сонети CIV і CXVI) були надруковані вперше у мюнхенській Українській літературній газеті в квітні 1959 року. В Остасовій збірці поезій «Самотнє дерево», що появилася 1960 року, включені чотири сонети Шекспіра: XVIII, CIV, CXVI, і CXXX. Пізніше друкувалися ще сонети: XCI («Нові дні», Торонто, листопад 1990); I, XXIX, LXVI («Всесвіт», Київ, серпень-вересень 1996).

В англомовному дослідженні Орісі Про-

копів, у книжці про українські переклади Шекспірових сонетів (*The Ukrainian Translations of Shakespeare's Sonnets: A Stylistic Analysis*. By Orysia Prokopiw. Ottawa, 1976), можна знайти детальний стилістичний аналіз чотирьох Остапових перекладів, а саме тих, що були включені у збірку «Самотнє дерево». Ось як дослідниця характеризує Остапові переклади у своїх висновках на сторінці 316 своєї книжки: «Чотири переклади Тарнавського виявляють вірність цього перекладача стилеві оригіналу. Хоч сонети Тарнавського поділені на катрени, перекладач тримається точно основного логічного, синтаксичного і формального задуму оригінальних сонетів. Шекспірівські риторичні фігури, образковість і схеми образів включені правильно й успішно. Переклади Тарнавського виявляють легкість композиції і мову, позначену ясністю. Сонети CIV і CXVI у перекладі цього перекладача є особливо високоякісним досягненням метемпсихозу і є неперевершені не тільки своєю стилістичною і контекстуальною точністю, але і своєю естетичним враженням».

Повний переклад усіх Шекспірових сонетів довершив Остап Тарнавський літом 1992 року. В листі з датою 18 серпня 1992 року до Олега Микитенка, редактора журналу «Всесвіт» у Києві, він писав: «Я саме викінчив повний переклад сонетів Шекспіра... Це, правда, не перший переклад, бо вже є два: Паламарчука і Костецького. Але Шекспір своєрідний, а переклад Паламарчука поетизований, тоді як на мою думку — мова Шекспіра більше ділова, як у «бізнесмена»; Костецький знову натворив стільки новотворів, щоб тільки були односкладові слова. В англійській мові цих односкладових слів велика кількість... той переклад з англійської на українську, ще й віршів, а то такого виміряного і метричного, як сонет, трохи складна справа. Я бажав віддати головно думку Шекспіра так, як вона в нього репрезентована його мовою, з підкресленням того слова, чи тих слів, що головно репрезентують цю думку. Не знаю, чи мені це вдалось...» (копія листа зберігається в архіві Остапа Тарнавського).

Остап Тарнавський народився 3 травня 1917 року у Львові. Вчився у Львівській академічній гімназії, на філологічному відділі Львівського університету, потім у Львівській політехніці. В час війни працював журналістом у шоденнику «Львівські вісті». Від 1944 року жив на еміграції в Австрії, від 1949 року — у США. В Австрії студіював інженерію в Граці, в Америці здобув магістерський диплом бібліотекознавства, а 1976 року — докторат філософії в Українському вільному університеті в Мюнхені. Працював службовиком Злученого українського американського допомогового комітету, журналістом, а згодом — довгі роки професійним бібліотекарем, керівником каталогізаційного відділу бібліотеки Комуналь-

ного коледжу у Філадельфії з рангою доцента. Помер у Філадельфії 19 вересня 1992 року.

Остап Тарнавський є автором збірок поезій «Слова і мрії» (1948), «Життя» (вінок сонетів, 1952), «Мости» (1956), «Самотнє дерево» (1960), «Сотня сонетів» (1984), «Зібрані вірші» (1992), книжки новел і нарисів «Камінні ступені» (1979), літературознавчих есе «Подорож поза відоме» (1965) і «Тута за містом» (1966), спогадів «Літературний Львів, 1939 — 1944» (1995), історії Злученого українського американського допомогового комітету «Брат братові» (1971) і недрукованої докторської дисертації «Т. С. Еліот і Павло Тичина» (1976).

Переклади сонетів друкуються в останній авторській редакції, з кількома дрібними поправками наявних помилок. Для сонетів XX і LXIV існують два варіанти перекладу; попередні варіанти включені в додаток. Шекспірові сонети — за визначенням одного із дослідників, — це «найбільша загадка англійської, а можливо, і світової літератури». Існує багато різних видань, коментарів, досліджень. Англійський текст у нашому виданні — це текст сучасного стандартного академічного видання Єйльського університету (1961).

Видання це появляється для відзначення 80-ї річниці з дня народження Остапа Тарнавського, що припадає 3 травня 1997 року.

Марта Тарнавська».

Третій повний український переклад Шекспірових сонетів — помітне явище в історії нашої культури. Згадані вище перекладацькі праці Ігоря Костецького (1958), Дмитра Паламарчука (1966; 1986), — а тепер і Остапа Тарнавського (1997) — найістотніші віхи на тривалому шляху засвоєння українською літературою сонетарію Шекспіра. Цей шлях, започаткований ще наприкінці XIX ст. перекладами Івана Франка та Павла Грабовського, був позначений іменами Максима Славинського, Максима Рильського, Святослава Гординського, Мар'яни Хмарки, Федора Малицького, Святослава Караванського, Яра Славутича, Олега Зуєвського, Василя Онуфрієнка, Івана Будицького, Андрія Легота, Олексі Веретенченка та інших тлумачів сонетів британського генія. Можливо, ближчим часом ми станемо свідками появи ще одного, вже четвертого повного тлумачення сонетів Шекспіра: про це свідчать кілька масштабних публікацій, зокрема й у «Всесвіті», майстерних перекладів Дмитра Павличка. Та хоч би якими значними були творчі здобутки того чи іншого перекладача, хоч би яким складним був процес осягнення таємниці повноцінного відтворення сонетів Шекспіра засобами нашої мови, досвід літературних предтеч та попередників на цьому нелегкому шляху незмінно зберігатиме свою живу актуальність.

М. М.